

המדרשה בעין פרת נוצרה לפני עשור שנים כמעט כחלק מהמפעל גדול של המכינות הקדם-צבאיות הפזורות כיום בכל רחבי הארץ. מפעל זה הולך ומתפשט משנה לשנה ומקיף בתוכו אלפי צעירים בוגרי תיכון בטרם גיוסם לצבא. תקופת השהות במכינה נועדה בין השאר להכניסם לשירות הצבאי על ידי פיתוח אישיותם. הרקע להקמתן של המכינות היה תחושה של משבר ואי-נחת ממצבו של החינוך הפורמלי בארץ. השאיפה הדמוקרטית, החיובית כשלעצמה, לעשות את החינוך נגיש לכל אחד, הביאה עימה הזנחה של איכותו, או אם לומר ביתר דיוק: הזנחה של טיפוח המידות והמצינויות האישיות. החינוך הפורמלי הקיים הוא 'פרגמטי' מידי באופיו ואין הוא נוגע כמעט בנפש הצעירים; אין הוא רואה את האדם בשלמותו, ולכן גם אין הוא רואה בהשכלה אמצעי לבניין האישיות של היחיד. בשם הליברליות' שלו, הוא מתחמק מן הכורח לחנך לערכים, מטיפוח של מידות אישיות ושל יכולת חשיבה ושיפוט עצמאיים לאורן של אמות-מידה כל שהן. תכנית הלימודים עוברת ועוועים מתמידים ומשטר הבחירה האישית המוגזם של כל תלמיד מסכל מראש כל אפשרות להקנות לחניכים תכנים שהם בגדר נכסי צאן ברזל של המורשת התרבותית ותחושה של אחריות לחברה בכללה. קשה לחלוק על העובדה שהחינוך במדינת ישראל נמצא כיום במשבר חמור ביותר בתולדותיו, משבר של אבדן דרך ומבוכה רוחנית שלא היתה כמוה בעבר. נוסף על כך את היחס המזלזל אל העיסוק בפוליטיקה הרווח בקרב העילית של הדור הצעיר.

לאור המצב הזה, התחדדה יותר ויותר המודעות לצורך ביצירת מסגרת ייחודית חדשה, לא-פורמלית, מחוץ למערכת הקיימת, שממנה עשויה לצמוח עילית משרתת בחברה הדמוקרטית הישראלית. מעילית כזאת נדרשת רמה אינטלקטואלית גבוהה יחסית, תכונות "מנהיגות" בולטות המשולבות בתודעה של אחריות חברתית, ונכונות להיאבק על דמותה הדמוקרטית-היהודית של המדינה. זו אמורה להיות עילית הפתוחה בפני כל מי שהוא בעל פוטנציאל להצטיין בתכונות הללו, ללא יוצא מן הכלל. ואכן המדרשה פתוחה עקרונית בפני כל בוגרי התיכון בארץ.

במדרשה התגבשה תפיסה חינוכית חדשה, שונה מזו הרווחת בחינוך הפורמלי. תפיסה זו מבוססת על ראיית האדם כמכלול, בשלמותו ובאחדותו, והיא טוענת שעל החינוך לשאוף להשפיע על האדם בכל הוויתו – הגוף, השכל והנפש. ואכן, מגוון הפעילויות המתרחשות במדרשה משקף את השאיפה הזאת. המגמה הכללית היא, אם לדבר בלשון אפלטונית, לחולל אצל החניכים 'הפניית המבט' (רה-אוריינטציה), שתביא שינוי בראיית האדם את עצמו, את יחסו לחברה ומתוך כך אף תחולל שינוי במידות האישיות. המדרשה שמה לה למטרה לפתח בקרב חניכיה שאיפה למצויינות, אחריות אישית ולאומית, רגישות חברתית ומחויבות לעשות מאמץ לשיפור החברה בישראל בכללותה.

חינוך, להבדיל מ'הוראה' או מ'אימון' (כלומר, רכישת מיומנויות חדשות), הוא בראש ובראשונה עיצוב האופי – ההרגלים והמידות העושים את היחיד לאדם טוב וכמובן גם מנהיג טוב. חינוך מסוג זה בהכרח שיהא לו איזה שהוא חזון, תמונה כוללת, אבל לא דוגמטית, של דמות האדם הרצויה. המדרשה מעמידה את חינוך האופי במקום התפיסה הרווחת של 'חינוך לערכים', או 'חינוך חברתי'. המושג של 'ערכים' נעשה מטושטש כיום. כשמדברים על ערכים, יש נטייה לראות אותם כעניין של העדפה אישית, משהו סובייקטיבי לחלוטין, בהתאם לרוח הרליטיביסטית של התקופה. לעומת זאת, מושג האופי ברור יותר והוא כולל בתוכו גם תכונות השייכות לאדם בפני עצמו כמו כושר שיפוט המבוסס על ראייה רחבה, אומץ-לב; כושר סבל; התמדה ונכונות להיאבק על הצדק ועל האמת. ניתן לומר שכל הפעילויות במדרשה (ובתוך כל אלה נכלל כמובן גם הלימוד) מכוונות להשפיע על המידות המוסריות והאינטלקטואליות כאחד.

תקופת השהות במכינה היא התקופה האחרונה לפני הכניסה למרוץ או למסלול המקובל בקרב רבים מבני הנוער (תיכון, צבא, טיול בעולם, לימודים גבוהים ולימוד מקצוע). זוהי תקופה שבה נפש הצעירים עדיין פלסטית וניתן להשקיע בה ולהשפיע עליה בכיוון הראוי, שונה לחלוטין מזה הרווח בבתי הספר. היא מעין תקופה של 'מורטוריום' (דחיית תשלום של חובות) לפני ההשתלבות המלאה בחיי היומיום על חובותיהם ותביעותיהם. שבירת המסלול השגור לזמן קצוב מראש של שנה נועדה לענות בראש ובראשונה על צורך אישי שעדיין לא בא על סיפוקו, צורך של האישיות שטרם מצאה את דרכה בעולם, לצמוח ולהתפתח. מילוי הצורך הזה כלל וכלל איננו אקט 'אנוכי'. הוא מסייע לפרט להבין טוב יותר את עצמו ואת מקומו בחברה ומתוך כך הוא נעשה לאזרח ולאדם טוב יותר והחברה עצמה יוצאת נשכרת. כל שינוי חברתי אמיתי, ראשיתו הוא בשינוי פנימי המתחולל בנפשם של יחידים.

השינוי הפנימי הזה מלווה על ידי מחנכים ומדריכים אשר מעודדים את החניכים לרפלקסיה מתמדת, כלומר לשיקוף, למודעות – העלאה לתודעה – ולניתוח של תהליכים, חוויות ורגשות שמתחוללים בנפשם. החוויות כשלעצמן הן חשובות, אבל הן זקוקות לעיבוד רפלקסיבי משום שרק כשהן נעשות מודעות הן הופכות לאבני בניין בזהות האישית ההולכת ונבנית במהלך השנה ובפיתוח המידות האישיות והחברתיות. הרפלקסיה אפוא היא אמצעי הכרחי לשינוי פנימי, היא בניין-על הנבנה על כל תחומי הפעילות של המחנכים והחניכים. מכאן החשיבות המרכזית שישנה לשיחות האישיות בתהליך הליווי. כל חניך וחניכה אמורים להבין את התהליך שהם עוברים, את ציר ההתפתחות האישית שלהם, בסיועו של צוות ההדרכה כולו, שהוא בוגר מהם, בעל נסיון חיים ויכולת להתבונן בדברים הן מבחוץ והן מבפנים. הווה אומר, זהו תהליך של רפלקסיה משותפת, שאפשר להגדירו כמסע לגילוי העצמי ושכלולו: מהיכן אני מגיע? על מה גדלתי וחונכתי? מה אני אוהב לעשות? במה אני מאמין ואילו חלומות יש לי? הבנת ציר ההתפתחות מסייעת לחניכים (וגם למדריכים) לדעת "לאן אני הולך". כל אחד ואחת נעשים מודעים לפוטנציאל הייחודי שחבוי בהם. ניתן לומר שזהו סוג של הארה: החניך חש לפתע שיש איזשהו היגיון בתוך הכאוס המקיף אותו, כל הדברים מתחברים ו"מסתדרים בראש". על כן, התהליך עצמו של הגילוי והחשיפה הוא העיקר בשיחות הללו ולא התוכן. שהרי החינוך במדרשה הוא אנטי-דוקטרינרי, כפי שניתן לראות ממגוון המורים והנושאים הנלמדים בה.

יחסי דתיים וחילוניים: כל מחזור כולל בתוכו חניכים דתיים וחילוניים מגוונים שונים. המפגש והחשיפה היומיומית לתפיסות חיים שונות, מצליחה להעשיר את החניכים ולפתח עמדות סובלניות יותר. חניכים שכלל לא הכירו אופי ואורח חיים מסוים, לומדים להכיר אוכלוסיות אחרות מבחינת האופי הדתי ודפוסי החיים שלהן. השיח בעניין הזה במכינה שונה מהשיח ברחוב. הוא נטול התלהמות ורצון לנצח את הזולת. אין צורך לומר שאופי המקום נגזר מכך שדתיים הם חלק ממנו. מעבר למפגש הזה, תכנית הלימודים מרחיבה את ההכרה של רבדים שונים מן המסורת היהודית ומעמיקה את תודעת הזהות היהודית.

הסימן המובהק של הצלחת המכינה הוא ההערכה של החניכים עצמם. כולם מציינים שהם מוקירים מאוד את מה שהם חוו במשך השנה. פירוש הדבר שהמכינה עונה על צורך פנימי אמיתי שקיים כנראה אצל הרבה צעירים דווקא בסיומו של תהליך החינוך הפורמלי והמחייב. איש אינו יוצא מן המכינה, בתום השנה, מבלי שהוא חווה בעוצמה, את התפנית הכבירה שהתחוללה בתוך נשמתו, בזמן קצר יחסית. נקרא לכך איך שנקרא: בגרות, עיצוב האופי – כולם ללא יוצא מן הכלל, חורים זאת כשינוי חיובי ממדרגה ראשונה בחייהם והם אסירי תודה על כל מה שניתן להם. הם שמחים על בחירתם לבוא למדרשה וצר להם על סיומה של תקופה שנראית בעיניהם כבעלת משמעות מיוחדת בחייהם.

מהו סוד הצלחתו של המקום הזה? הרבה אבות יש להצלחה אבל אני רוצה לעמוד על שניים מהם שהצירוף ביניהם נראה לי משמעותי ביותר: ראשית, האופי ה'תובעני' של המדרשה. במדרשה לומדים החניכים לתבוע מעצמם את המירב בכל התחומים: בתחום החברתי, המוסרי, הלימודי ואחרון אחרון חביב – הגופני. אין ב'לימוד' הזה שום שמץ של כפייה: הוא פונה אל הרצון האישי הטהור של כל אחד ואין בו שום פינוק וכניעה לחולשות הזמניות שתוקפות אותו. משימתם העיקרית של המדריכים היא יצירת קשר עם החניכים והבעת אמון מוחלט ביכולתם להתגבר על כל האתגרים הניצבים בפניהם. אין מוותרים לאף חניך על הדרישה למצות את היכולת ואת הטוב המרבי שטמון בו ולראות זאת כמבחן אישי מתמיד. ומעצם העמידה במבחן שואבים החניכים הרבה סיפוק. במאמר מוסגר אעיר שהמדרשה כולה מצטיינת ב"פרגון" הדדי, הן של הצוות לחניכים והן של החניכים לאנשי הצוות שבאים עמם במגע. זהו ללא ספק היבט שמשלים את התובענות שמאפיינת את המדרשה. שניהם כאחד הם מפתח לצמיחה ולטיפוח השאיפה לשלמות ולמצוינות.

החינוך הוא תוצאה של מפגש בין טבע (nature) לתרבות (culture); תרבות – פירושה טיפוח, הוצאה מן הכוח אל הפועל של מה שטמון כבר באדם. החינוך איננו יוצר יש מאין. בשאיפתו לחולל שינוי באופיו ובאישיותו של האדם הוא נשען על פוטנציאל מסוים הקיים בתוך נפש האדם. בכל אדם חבויה הנטייה, השאיפה לצמיחה אישית, להתעלות על עצמו או לחרוג מעצמו לקראת מה שנעלה ממנו עצמו. כל הצטיינות אנושית, מכל סוג שהוא, כרוכה בהתמסרות של האדם למשהו גדול ממנו עצמו. אלא שלעיתים קרובות הנטייה הטבעית שלו נעלמת מן התודעה, או נחבאת, אם בשל בורות, אם בשל העדר ביטחון עצמי או דיכוי כלשהו של הסביבה החברתית. החינוך צריך אפוא לסייע לאדם לצמוח על ידי הרחבת האופק שלו מצד אחד ושחרור מן העכבות הפסיכולוגיות הכובלות אותו מצד אחר.

הרצון לגדול אין פירושו רצון להתנשא על אחרים, אלא שאיפה להתעלות מן הרובד הנמוך של אישיותנו אל הרובד העליון שלה. על האדם מוטל להתגבר על עצמו. אבל התגברות עצמית אמיתית אין לה ולא-כלום עם הרצון להתעלות על הזולת, אלא תביעה מתמדת להתעלות אישית שהיא ממנה ובה גם תביעה לגילוי עצמי. קנה המידה של הפרט להערכת עצמיותו אינו ההשוואה עם אחרים, אלא עם עצמותו האמיתית, האידיאלית. כפי שאהרן דוד גורדון כתב, "במידת האדם העליונה אין אדם נמדד במידתו של חברו, כי אם במידת עצמו"; "כמו שאנחנו יכולים להיות, כך אנחנו צריכים להיות". ועוד: " גדול הוא מי שגדל, מי שגדול היום ממה שהיה אתמול ויגדל מחר ממה שהנו היום, ואין קצב לגידולו; מי שגורם לאחרים, שהם יגדלו ויגברו מתוך עצמם, כמו שהוא מבקש באחרים גורם כזה לעצמו." גורדון מראה לנו כי השאיפה לגדול ולהצטיין איננה סותרת את רוח הדמוקרטיה ואת רעיון השוויון, משום שהשאיפה לגדול כוללת עימה כחלק בלתי נפרד את השאיפה להשפיע על אחרים לגדול ואף את הרצון ללמוד מהם.

ויש לקח חשוב נוסף שנלמד במדרשה. בניגוד לדעה הרווחת, הגורסת ניגוד חריף בין הטוב האישי לטוב הכללי, לומדים החניכים שהטוב האישי של כל אחד ואחד מהם, איננו עומד בהכרח בסתירה עם הטוב הכללי, המשותף, ודווקא הצירוף שבין שניהם הוא הדבר שעשוי לגרום להם את מירב הסיפוק האישי. אין כמובן לטשטש את המתח המהותי בין היחיד לבין החברה, אולם ברור שאין זה הכרחי שתהיה סתירה בין טובתו האישית של היחיד לבין הטוב שהוא מבקש להביא לזולת. אם לצטט את הפילוסוף הרומי סנקה, "אין האדם יכול להיות מאושר, אם הוא רואה רק את עצמו ושופט הכול ביחס לתועלתו הפרטית. אם רצונו לחיות לטובת עצמו, עליו לחיות גם לטובת אחרים". נחון אפוא למצוא דרך-חיים שמאחדת את שני הקטבים, את הטוב האישי שלנו ביחד עם 'טובת האחרים'; בפרט אמורים הדברים לגבי כל מי שמקננת בו השאיפה להנהיג, לחנך ולהשפיע על הציבור.

במדרשה עדיין מאמינים באמת ובתמים בכוחם של האמון והאהבה לכל אחד כגורם מסייע לחינוך ממדרגה ראשונה. כמו שצינו, אין בה פינוק, אלא תובענות בלתי-מתפשרת, אלא שזו מלווה בהרבה קשב ואהבה שאינה תלויה בדבר מצד כל הצוות ללא יוצא מן הכלל. ההנחה היא שאין אדם מגיע אל שלמותו, אל מלוא הפיתוח של עצמותו האישית, בלא הזיקה אל הזולת האהוב. מתוך הזיקה האישית אל ה'אתה', צומח כוח דחף מופלא של שכלול עצמי מוסרי. זהו דחף שחורג מעבר לחובה המוסרית המופשטת: דחף למימוש הפוטנציאל הטמון באדם, או פשוט, כמו שצינו, דחף להתפתחות וצמיחה. אהבה, אחווה ורעות עשויים להוות כוח המרום את האדם, מעניק לו תנופה להתעלות מעל עצמו, לגלות את היסוד הנאצל הטמון בו במעשים שהוא עושה למען טובתה של החברה או של העם או של האנושות בכללותה. מבחינה זו יש דמיון מסוים בין המדרגה העליונה של אהבת הרע לבין אהבת התורה או החוכמה. שניהם אמורים להיות בגדר 'לשמה', אהבת-חינם או מה שחז"ל כינו "אהבה שאינה תלויה בדבר". ודווקא משום שזוהי אהבה 'לשמה', טמון בשניהם כוח מעצב כביר הדוחק בנו לשנות ולשכלל את עצמנו ואף את המציאות שאנו חיים בה.

מבחנו האחרון ואולי גם החשוב ביותר, של החינוך הוא במידת הצלחתו לעורר באדם את המודעות ואת השאיפה להמשיך ולפתח את עצמיותו ומידותיו ואת תחושת האחריות לקהילה שהוא חי בה מעבר לתקופת הילדות והנעורים על ידי חינוך עצמי. במדרשה פותחה גישה חינוכית ייחודית. זוהי גישה שממזגת יצירה של מערכת מקיפה ותובענית של הפעלות אישיות ביחד עם תהליך מתמיד של רפלקסיה שנוצרת על ידי יחסים דיאלוגיים בין הצוות לחניכים. נראה שהשילוב שבין שני היבטים הללו הוא הערובה להצלחה. אפילו מי שאינו בעל מקצוע יוכל על נקלה להבחין בשינוי הגדול שחל בחניכים במשך השנה ביחס ללימוד (פתיחות רוחנית), באופן ההסתכלות על המצב הישראלי, ביחס לפוליטיקה ובכוננות להתנדב. קרוב לוודאי, שמה שמושג במדרשה במשך שנה, איננו מושג בשום מסגרת חינוכית אחרת בתוך החברה הישראלית. האין בכל זה לקח חשוב עבור החינוך בישראל בכללו?

השיטה החינוכית - על חמשת הרבדים

המכינה מאתגרת את החניכים בשלושה פרמטרים שונים: גוף, שכל ונפש, הבאים לידי ביטוי בחמישה רבדים: א. הלימוד; ב. חיי הקבוצה; ג. פעילות בקהילה; ד. אימון גופני; ה. אהבת וידיעת הארץ. האתגרים המגוונים מביאים את החניכים להבנה שכל אחד מצטיין בדברים אחרים ופחות טוב באחרים. ההתנסויות האלה מאפשרות לכל חניך וחניכה להכיר את עצמם ואת יכולותיהם לעומק על ההתמודדות עם נקודות העוצמה והחולשה שלהם. הדבר מאפשר להם להבין שלכל אחד יש נקודות חוזק וחולשה. זהו לימוד עצום. אחד השיעורים החשובים לחיים: כל אחד טוב במשהו וכל אחד יש עוד במה להשתפר: אין התנשאות, יש לימוד, צניעות ועזרה הדדית.

א. הלימוד

האידיאל של 'תורה לשמה' היה אחד הגורמים החשובים ביותר בקיומו של עם ישראל. אידיאל זה נזנח במידה רבה בחינוך הציוני-החילוני והמדרשה שואפת לחדשו. מדובר בראש ובראשונה בערך הלימוד של הטקסטים העבריים הקלאסיים, בהם אלו שנוספו לנו בשלושת הדורות האחרונים. אבל קשה מאוד לשקם בזמן קצר אידיאל שנבנה בעמל של מאות ואולי אף של אלפי שנים. העולם שאנו חיים בו איננו נוטה חסד לרפלקסיה ולאורך נשימה שנחוצים לחינוך אמיתי, אלא מחפש אחר הסיפוק המיידי. 'תורה לשמה' נתפסת בתודעה הרווחת בציבור החילוני כיום כמשהו לא-רלוונטי. אך לתפיסתנו היא רלוונטית ביותר עבור הצעיר המודרני משום שזהו לימוד העוסק במטרות הגדולות של החיים ובתנאים הנחוצים להשגתן. במילים אחרות, הוא נוגע בשאלות החשובות ביותר לאדם כאדם: לשם מה לחיות וכיצד לחיות? מהם החיים הראויים ואיזה בני-אדם אנו רוצים להיות? אלו הן שאלות שהחניכים כמעט שלא נפגשו בהן בעבר. במפגש האמיתי עם המורשת התרבותית, ובפרט עם הטקסטים הגדולים מן העבר, עובר החניך מעין תהליך של היפתחות לרעיונות גדולים שמעולם הוא לא שיער את קיומם; הוא מתחיל להתעניין בתחומי-לימוד חדשים מבלי לחפש את יתרונותיהם או תוצאותיהם המיידיות; הוא נפגש, אולי בפעם הראשונה, בשאלות הכבדות ביותר של החיים שאין להן תשובות חד-משמעיות והוא מבין שעליו למצוא אותן בכוחות עצמו. הלימוד לשמו מסייע לו לטפח את המידות האישיות והחברתיות ומוליד בו רצון להמשיך ללמוד ולהשתלם. הדחף הפנימי לגדול, לצמוח, כרוך בתשוקה לדעת, ללמוד, שכן הידיעה והלימוד הם כלי העזר העיקרי המסייע לאדם לקבוע לעצמו את המטרות של חייו ואת האמצעים להשגתן.

במסורת היהודית מדגישים את החשיבות והמשמעות הטרנספורמטיבית-האישית שיש ללימוד התורה לשמה: האדם נעשה ל'אדם' במלוא המובן בראש ובראשונה על ידי התורה. כשאומרים על פלוני שהוא 'בן-תורה', אין הכוונה רק לבקיאות שלו בתורה, אלא לאישיות שעוצבה בכל הוויתה על ידי התורה, אישיות בעלת מידות. אבל אי אפשר להפנים יצירה רוחנית הפנמה אמיתית אם לומדים אותה לשם מטרה חיצונית (בחינות בגרות, למשל), אלא רק כאשר מקדישים את כל תשומת הלב להבין את האמת האצורה בה. וכאשר מצליחים להפנים - שוב אין הכדל בין מה שאמור ביצירה לבין מה שבוקע ממעמקי נפשו של הלומד. הכל נובע מתוכו. יתר על כן, מי שכן-בית בתורה הוא גם מי שיכול ליצור ולחדש בתוכה. הוא נעשה 'כמעין המתגבר'. הבעלות על המסורת מעניקה ללומד הרגשה של חופש ליצור בתוכה.

מקורות היהדות הם חיוניים ביותר לטיפוח הזהות האישית של הצעיר ולהכשרתו ליטול חלק ביצירה התרבותית והחברתית בישראל. החינוך הממלכתי כיום נכשל במשימה הזאת משום שאין הוא יודע כיצד להתמודד עם המורשת הדתית שלנו, ואולי גם איננו מעוניין כל כך במשימה הזאת בשל אופיו הפרגמטי. זאת לעומת המדרשה, ששמה דגש על לימוד המסורת כדרך להבנה עצמית ולביטוי עצמי של החניכים ומרכיב ולעיצוב דמותה הרצויה של החברה. בנוסף על כך היא יוצרת הזדמנות להתנסות בחוויות הבסיסיות של השבת ומועדי ישראל עבור אלה שטרם התנסו בכך ומטפחת יחס של כבוד למסורת, סובלנות וכבוד הדדי בין דתיים לחילוניים.

הציונות אף היא נלמדת לאור המורשת וההיסטוריה היהודית, כתנועה מהפכנית שמהווה חוליה בשלשלת הדורות היהודיים ושמטרתה המקורית הייתה ונתרה עדיין: יצירתה של 'חברת מופת'. קיימת בחברה הישראלית כיום מגמה, שמושפעת מהלכי רוח פוסט מודרניסטיים, להמעיט בהשיגיהם של האבות המייסדים ולהבליט את כשלונותיהם. מגמה ביקורתית זו נוטה להתעלם מגבולותיה של הפוליטיקה ויש בה נזק חינוכי רב. יחס של יראת-כבוד לגדולה ולהישגים הנעלים של הדורות שחלפו היא יסוד חיוני בחינוך של המנהיגות הפוליטית העתידה. בלעדיו אין לחברה אמת מידה שהחיים הפוליטיים עשויים לשאוף אליה.

המדרשה חותרת לשנות את היחס המזלזל אל הפוליטיקה הרווחת בחברה הישראלית ובעיקר את ההסתייגות של צעירים בעלי סגולות מובחרות ממעורבות פעילה בחיים הפוליטיים במדינה. החינוך הפוליטי במדרשה נתפס בראש ובראשונה כחינוך על ברכי הפילוסופיה הפוליטית שהוא מנוגד לחינוך אידיאולוגי או מפלגתי משום שהוא שם את הדגש על חשיבה רציונאלית ושיפוט עצמאי. בד בבד יש בו ניסיון להחזיר לפעילות הפוליטית משהו מן הזוהר שהיה לה בחינוך הליברלי הקלאסי: תפיסת המנהיגות הפוליטית, במובנה הרחב ביותר, כאמנות נעלה, כאפיק למצוינות אישית ולשירות נעלה ביותר למען החברה בכללותה.

דרך הלימוד: לימוד של טקסטים נבחרים מן הספרות הקלאסית היהודית והכללית מסביב לנושאים מרכזיים; לימוד פתוח בדרך דיאלוגית – מנוגדת לכל נטייה לאינדוקטרינציה ולפוליטיזציה. מתוך כך ישנה חשיבות ללימוד בחברות; מתקיימות גם הרצאות אורח בנושאים אקטואליים מגוונים; והרצאות של החניכים בנושאים שונים.

רוב הלימודים במדרשה הם לימודים הומניים. פילוסופיה יהודית וכללית, תנ"ך, תלמוד, מחשבה יהודית ואגדה, היסטוריה של עם ישראל וארץ ישראל, ציונות, יהדות חילונית, מנהיגות, ספרות, שירה, פילוסופיה פוליטית, מוסר, מוזיקה, כתיבה יוצרת ועוד.

ב. חיי הקבוצה

המדרשה כאמור מיועדת לבוגרי תיכון מכל רחבי הארץ הבאים מרוב גווי החברה הישראלית (לא מכולם). ההטרונגויות היא עיקרון בל-יעבור בהרכב של המחזור בכל שנה. שומרים עליו בקפדנות לשם יישום המטרה החינוכית של הכרות אינטימית בין מגזרים חברתיים שונים. בחינות הגיוון הן שונות: מבחינה גיאוגרפית בארץ, מבחינת המגזר (דתיים וחילוניים), מבחינת המגדר (גברים ונשים), מבחינת צורות ההתיישבות (קבוצניקים, מושבניקים, עירוניים, ישובים מעורבים מבחינה דתית) וכו'.

לחיים המשותפים בקבוצה המהווה את המחזור יש השפעה חינוכית גדולה על חבריה. כל אחד מהם מושפע ומשפיע, ללא יוצא מן הכלל, ומכל אחד מצופה לתרום את חלקו לטוב המשותף. השאיפה למצוינות מדביקה את כולם אך בד בבד קיים בקבוצה מאמץ מתמיד לשמור על סולידריות ולחסום תופעות של דורסנות או ניצול אישי. הקבוצה בכללה היא יחידה אוטונומית וולונטרית שיש בה ערבות הדדית. היא אחראית על היחידים בתוכה והיחיד אחראי עליה. על כן, החיים, הקבוצה והאווירה הנוצרת מעורדים את שיפור המידות.

כל השירותים הנחוצים לחיי היומיום של הקבוצה נעשים על ידי החניכים עצמם. ובכלל, החיים השוטפים במדרשה מנוהלים על ידי החניכים. כל אחד מתנסה בניהול, הפעלת צוות, גילוי יוזמה אישית ומימושה ואף בהעברת שיעור ותכנים שונים לקבוצה כולה. פעולות אלה בונות את האמון העצמי של החניכים בכוחות המנהיגות הטמונים בקרבם.

כולם נדרשים לשאת בנטל במידה שווה. הקבוצה, בסיוע עקיף של צוות ההדרכה, קובעת בעצמה את האופי והנורמות של חייה. תהליך זה נעשה באמצעות 'המליאה', שבה מתכנס המחזור כולו ללא נוכחות הצוות. כאן מדברים על היחסים ההדדיים בין חברי הקבוצה, על אורחות חייה ומשימותיה ועל נושאים שונים העומדים על סדר היום. הדיון עצמו מכוון על ידי ועדת ההנהלה, וזו נעזרת, בין השאר, על ידי איש צוות הדואג להפנות את תשומת ליבה לנקודות 'החלשות' של המחזור וליסודות הרעיוניים האמורים להנחות את תהליך החקיקה העצמית של חוקים רלוונטיים לחיי הקבוצה. זולת זאת המליאה היא גם אמצעי לשחרור ממתחים פנימיים מצטברים בין חבריה.

משמעת: במדרשה אין שום סנקציה הקובעת עונשים או אמצעי משמעת אחרים, אבל יש לה 'קווים אדומים' המובהרים היטב לחניכים על ידי צוות המדרשה המקפיד הקפדה מתמדת על שמירתם. קבוצת החניכים והצוות מהווים כעין משפחה שהיחסים בתוכה מושתתים על אמון הדדי ואהבה. אשר על כן, חריגה מן הנורמות מטופלת באמצעות תהליכי שכנוע שנעשים על ידי המדריכים או על ידי חברים מן הקבוצה ולא באמצעות סנקציות. כל החלטה בענייני משמעת (כולל הרחקה של היחיד מן הקבוצה בשל אי-התאמה) מתקבלת תוך משא ומתן והסכמה בין קבוצת החניכים לבין הצוות. יתר על כן, הטיפול בבעיות משמעת איננו מנותק מתפיסה שלמה של דמות החניך המדובר, הרקע הביוגרפי שלו והבעיות שמטרידות אותו בכללן. במילים אחרות, מנסים לתפוס את הסיטואציה המיוחדת שבה מצוי החניך לאור התהליך העובר עליו.

ג. פעילות בקהילה

כל חניך במדרשה נוטל חלק בפרויקט חברתי, פועל בו בהתמדה ולומד דרכו על הכוחות הפועלים בחברה, על האתגרים החברתיים הניצבים בפניו ועל אופני ההשפעה עליה. במסגרת זו החניכים מתנדבים יום בשבוע בפרויקטים חברתיים שונים בכל אזור ירושלים, בעיקר באמצעות סיוע לתלמידים ביישובי האזור וביצירת פרויקטים תקופתיים במקומות שונים בארץ (כגון: קייטנה לילדים אתיופיים במבשרת ירושלים). זהו ביטוי לתרומה טהורה לקהילה, פרי של התנדבות אבל גם של חובה שמהווה מרכיב חיוני בחינוכו האישי. התנסות זו, שמחייבת לקיחת אחריות על מהלך שנמשך לאורך כל השנה, היא האמצעי העיקרי במדרשה לטיפוח המחויבות לחברה בקרב אלו שעתידיים ליטול על עצמם תפקידי הנהגה. היא מזמנת לחניכים, אפשרות לא רק לעמוד על יכולותיהם האישיות, אלא אף להכיר מקרוב את הבעיות המורכבות של ילד, משפחה וקהילה.

במהלך השנה מתקיימים גם פרויקטים קולקטיביים שבהם כל קבוצת חניכים מקבלת על עצמה ביצוע של פרויקט מסוים (למשל גידול גינת ירק) שעליה להשלימו או לטפחו במשך השנה. ביצועו של פרויקט זה מחייב לוח זמנים מוגדר, שלב שלב, וכמובן אחריות אישית וקולקטיבית. הפרויקט מבוצע בזמנם הפנוי של החניכים ואיננו חלק מלוח הזמנים הקבוע. הוא מהווה הזדמנות (נדירה למדי!) לעבודת-צוות מסביב למטרה פיזית מוחשית ויצירת קשר אישי בין חברי הקבוצה שמבוסס על מאמץ הדדי.

ד. אימון גופני

המדרשה מאמצת את אחת ההנחות העומדות ביסודו של החינוך הקלסי: נפש בריאה בגוף בריא. מכאן נובעת ההדגשה על אימון גופני המשלים את האימון המוסרי-רוחני. האימון הגופני נעשה על ידי המדריכים ועל ידי מאמנים מקצועיים. אימון זה נועד לחזק לא רק את הכושר הגופני, אלא אף את הביטחון והדימוי העצמי וכן את היכולת להתמודד עם קשיים.

ה. אהבת וידיעת הארץ

במדרשה נוהגים להרבות בטיולים וסיורים לאורכה ולרוחבה של המדינה תוך חיבור לעברה של ארץ ישראל. החניכים לומדים לנווט, לשרוד בשטח ולטייל. מכיוון שהטיולים דורשים מאמץ גופני ונפשי בשל התנאים שבהם הם נעשים, הם מהווים לא רק אמצעי לטיפוח האהבה לארץ, אלא אף מבחן אישי לכל חניך, הזדמנות לטיפוח כושר הסבל, הסולידריות וההכרות ההדדית. יתר על כן, הם אמצעי לגיבוש הקבוצה ולהתמודדות עם מצבי-לחץ התובעים פתרונות ספונטניים, פרי של יוזמה אישית. בסיום השנה מקיימת המכינה מסע "חובק ישראל", מסע האורך מעל שבועיים ומהווה מעין מסע מסכם לתהליך הכולל שנחווה במהלך השנה. במסע זה פוגשים החניכים נופים, אתרים, דמויות מופת והיסטוריה ופוגשים את החברה הישראלית כהווייתה.